

**ВИМОГИ ДО ФІКСУВАННЯ ТЕХНІЧНИМИ ЗАСОБАМИ ХОДУ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ
ОКРЕМИХ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ****REQUIREMENTS TO THE RECORD BY TECHNICAL MEANS OF THE PROCESS
AND RESULTS OF THE APPLICATION OF CERTAIN MEASURES REGARDING
CRIMINAL PROCEEDINGS PROVISION**

Поляк Ю.П., ад'юнкт
кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті з'ясовуються вимоги до фіксування технічними засобами перебігу та результатів застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Розглянуто погляди вчених щодо вказаної наукової категорії, пропонується авторське визначення цього поняття. Наведено систему заходів забезпечення кримінального провадження за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України, аналізуються запропоновані законодавцем та науковцями критерії класифікації цих заходів, а також їх класифікація. Констатується, що в Кодексі чітко встановлюється порядок ініціювання питання про застосування заходів забезпечення, визначається процесуальна форма розгляду відповідних клопотань і перелік фактичних обставин, які підлягають встановленню під час розгляду такого клопотання слідчим суддею. Окреслено коло доказів, якими обґрунтовується необхідність застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Розглядається сутність застосування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як виклик та привід, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення й арешт майна. З'ясовується питання регламентації застосування під час їх проведення технічних засобів. Констатовано, що доцільним і ефективним під час виклику учасника кримінального провадження для допиту чи участі в іншій процесуальній дії є застосування відеозапису, використання функцій смартфона та програмного забезпечення комп'ютерної техніки. Під час приводу найбільш ефективним є застосування відеозапису. У процесі тимчасового доступу до речей і документів, вилучення майна, його арешту чи затримання особи – застосування відеозапису, фотозйомки, комп'ютерної й оргтехніки. Зроблено висновок, що основою для використання технічних засобів під час застосування заходів забезпечення є положення статті 107 Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: заходи забезпечення, кримінальне провадження, технічні засоби, виклик та привід, тимчасовий доступ до речей і документів.

This article determines requirements to the record by technical means of the process and results of the application of measures regarding criminal proceedings provision. It analyzes scientists' views regarding the stated scientific category and offers the author's definition of this term. It gives the system of measures for the provision of criminal proceedings under the current Criminal Procedure Code of Ukraine, analyzes the proposed by the legislator and scientists criteria of these measures classification, as well as their classification. It states that the Code clearly sets the procedure of case initiation about the application of the provision measures, determines the procedural form of the corresponding petitions and the list of actual circumstances, which are subject to determination during the process of such petition consideration by an investigating judge. It outlines the evidence that ground the necessity to apply the measures of criminal proceedings provision.

It analyzes the essence of application of such events of criminal proceedings provision as invocation and bringing to court, temporary access to articles or documents, temporary seizure and arrest of property. It inquires into the matter of regulation of the application of technical means during their conduct. It is stated that the application of video record, smartphone functions and software of computer equipment in the process of invocation of the participant of a criminal proceeding for questioning or participation in another proceeding is appropriate and effective. When bringing a suspect to court, the most effective tool is the application of video record. In the process of temporary access to articles and documents, property seizure or arrest of a person the application of video record, taking of pictures, computer and office equipment is effective. It has been concluded that the basis for the use of technical means during the application of the provision means is the provision of article 107 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: measures for provision, criminal proceedings, technical means, invocation and bringing, temporary access to articles or documents.

Вступ. Важливі функції у кримінальному провадженні виконують запобіжні заходи. Більшість процесуалістів відносять їх до одного з нововведень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) від 13 квітня 2012 р. З огляду на той факт, що практичне застосування запропонованих законодавцем у вищезгаданому Кодексі заходів неможливе без формування відповідної теоретичної бази, зокрема й пов'язаної з рекомендаціями щодо використання в окремих випадках у допоміжних цілях технічних засобів, вважаємо цю проблематику актуальною і такою, що потребує подальшого розроблення.

Постановка завдання. З'ясуванню юридичної природи різних видів заходів забезпечення кримінального провадження в останні роки на монографічному рівні присвятили свої праці такі вітчизняні вчені, як: В.В. Горюшко, Х.М. Грицак, В.А. Завтура, В.О. Січко, К.О. Середа, І.М. Чемерис. Окремі питання у своїх статтях досліджували І.Л. Беспалько, Н.Р. Бобечко, В.М. Гусаров, М.В. Лиманська, Є.Д. Лялюк, О.М. Миколенко, Я.О. Пархоменко, О.М. Сіверський, В.І. Фаринник, О.В. Фірман та інші. Однак у них не досить повно висвітлюються питання застосування заходів забезпечення і використання під час їх проведення технічних засобів.

Тому метою статті є з'ясування кримінальних процесуальних вимог до застосування технічних засобів під

час виконання окремих заходів забезпечення кримінального провадження.

Результати дослідження. Розд. II КПК України присвячено заходам забезпечення кримінального провадження, до яких законотворець відніс: виклик слідчим, дізнавачем, прокурором, судовий виклик і привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи. Вищезгадані заходи застосовуються з метою досягнення дієвості кримінального провадження (ст. 131 КПК України) [1]. Варто зауважити, що у КПК України передбачена можливість застосування й інших, спеціальних, видів заходів забезпечення (наприклад, в особливих порядках кримінального провадження).

З лексико-граматичного тлумачення поняття «заходи забезпечення кримінального провадження», як пише Н.Р. Бобечко, випливає, що йдеться про сукупність процесуальних дій та рішень, які створюють умови, сприяють у застосуванні інших процесуальних заходів, гарантують їхню ефективність, а також охороняють і захищають від реальних або потенційних порушень кримінальних проце-

суальних норм. Це поняття є родовим, окрім відображених у розд. II КПК України, є чимало інших заходів забезпечення. Зважаючи на те, що норми кримінального процесуального права виконують не тільки охоронні, а й регулятивні функції, заходи забезпечення можна поділити на дві групи: заходи примусового забезпечення кримінального провадження (усі правові форми кримінального процесуального примусу) та заходи непримусового забезпечення кримінального провадження. Серед останніх за спрямованістю науковець пропонує виділяти заходи: інформаційного забезпечення (повідомлення, виклик); забезпечення неупередженості суб'єктів кримінального провадження (відвід, самовідвід); організаційно-технічного забезпечення (ексгумація трупа, розшук); гарантування безпеки суб'єктів кримінального провадження (закритий судовий розгляд, прослуховування телефонних переговорів); непримусового одержання і перевірки доказової інформації (допит, пред'явлення для впізнання, опитування) [2, с. 34]. Я.О. Пархоменко підкреслює, що заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються лише на підставах, за умов і в порядку, визначених законом. Загальною підставою для застосування більшості заходів забезпечення буде невиконання або неналежне виконання обов'язків суб'єктами кримінального провадження, тобто вчинення кримінального процесуального порушення. Проте більше уваги варто звертати на конкретні фактичні дані, які виступають підставами для застосування, можуть вказувати не лише на можливість учинення правопорушення, але й на необхідність запобігання йому для забезпечення нормального розвитку кримінального провадження [3, с. 197].

Концепція суб'єктів реалізації положень про застосування заходів забезпечення зводиться, на думку Х.М. Грицак, до біполярної системи: з одного боку, це мотиви та рішення щодо обрання заходу процесуального примусу, на які опиралися органи дізнання, слідства і прокуратури, і отримані докази, факти, що є підставою для однозначності вибору, а з іншого – висновки і рішення незалежного органу кримінального судочинства, подані слідчим суддею/судом, оцінка фактів, які є в основі альтернативного вибору, відповідно до заявленого клопотання [4, с. 92].

В.І. Фаринник відносить заходи забезпечення до одного з видів державного примусу та зазначає, що у КПК України немає визначення цього поняття, на думку науковця, під ними варто розуміти передбачені кримінальним процесуальним законом заходи державно-правового примусу, що застосовуються уповноваженими державними органами й особами у встановленому законом порядку до підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка й інших осіб, які залучаються до сфери кримінальної процесуальної діяльності, з метою запобігання їхнім неправомірним діям, припинення останніх, забезпечення виявлення та закріплення доказів, досягнення завдань судочинства та дієвості провадження [5, с. 135]. Уважасмо запропоноване визначення вартим уваги та сподіваємося, що у процесі вдосконалення кримінального процесуального законодавства воно буде включене у ст. 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу». Досить змістовну та розширену класифікацію запропоновано О.В. Фірман: 1) за змістом (заходи припинення та запобігання); 2) за метою застосування (заходи, що забезпечують участь і належну поведінку осіб у кримінальному провадженні; заходи, що забезпечують виявлення, вилучення та дослідження доказів, можливу конфіскацію майна чи забезпечення цивільного позову); 3) за суб'єктами застосування (заходи, що можуть застосовуватися лише за рішенням слідчого судді чи суду; заходи, що можуть застосовуватися слідчим, дізнавачем, прокурором; заходи, що можуть застосовуватися іншими особами); 4) за можливістю продовження строку їхньої дії (заходи, строк дії яких може і не може бути продовжений); 5) за можливістю оскарження рішення про їх застосування (заходи, рішення

про застосування яких підлягають чи не підлягають оскарженню) [6, с. 236–237]. У результаті проведеного аналізу низки наукових думок щодо розуміння поняття «заходи забезпечення кримінального провадження» можемо виокремити такі їхні загальні характерні ознаки: 1) вони є одним із видів державного примусу; 2) вони передбачені кримінальним процесуальним законом; 3) вони застосовуються за наявності приводів (клопотання) і підстав (ухвала); 4) для їх застосування визначений певний порядок; 5) вони можуть бути застосовані лише уповноваженим на те органом чи посадовою особою; 6) вони можуть бути застосовані лише до осіб, які залучаються до сфери кримінального провадження; 7) вони мають виключний характер; 8) мета їх застосування – досягнення дієвості кримінального провадження. Цілком слушно до характерних ознак заходів забезпечення І.М. Чемерис відносить тимчасове обмеження конституційних прав і свобод особи, до якої вони застосовуються, і оперативність. Остання полягає в тому, що в разі швидкого і своєчасного застосування того чи іншого заходу можна говорити про те, що будуть досягнуті завдання кримінального провадження [7, с. 90–91].

Вивчення змісту ст. ст. 133–136 КПК України дає нам підстави стверджувати, що під час виклику слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя та суд можуть активно й ефективно використовувати технічні засоби. Як слушно зауважує Є.Д. Лялюк, основними ознаками виклику слідчим або прокурором, а також судового виклику є таке: наявність незначного обмеження прав особи, яке полягає в покладенні на неї обов'язку з'явитися у визначений час для проведення процесуальної дії; обов'язковість для особи, щодо якої застосовується захід забезпечення; можливість настання негативних наслідків у разі невиконання вимоги слідчого, прокурора чи суду / слідчого судді. Підставами для такого виклику варто вважати таке: перебування викликанної особи у статусі підозрюваного, свідка, потерпілого чи іншого учасника кримінального провадження; достатність підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження; її участь у процесуальній дії є обов'язковою [8, с. 199].

У проаналізованих нами вище статтях КПК України хочемо звернути увагу на такі положення: 1) особа викликається шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її електронною поштою, здійснення виклику по телефону (ч. 1 ст. 135 КПК України); 2) належним підтвердженням особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом є відеозапис вручення особи повістки (ч. 1 ст. 136 КПК України); 3) якщо особа попередньо повідомила про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою в разі підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти (ч. 2 ст. 136 КПК України).

Як бачимо з наведеного, у п. п. 1 і 3 йдеться про використання ноутбука / персонального комп'ютера, планшета тощо з відповідним програмним забезпеченням та смартфона / мобільного терміналу, а також стаціонарного телефону, що є в розпорядженні дізнавача, слідчого чи прокурора. Щодо використання як засобу для виклику особи по телефону, то видається за необхідне у відповідній нормі зробити уточнення, як і з електронною адресою, а саме: «якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про контактний номер свого телефону». Це варто зробити для того, щоб надалі уникнути непорозуміння з визначенням кінцевого власника номера цього телефону та спростування заперечень щодо неотримання дзвінків на цей номер. Окрім того, факт розмови з особою по телефону та її зміст (у розмові варто спиратися на вимоги до змісту повістки про виклик, визначені ст. 136 КПК України) доцільно відобразити в рапорті, а також відправити знімок повістки про виклик особі через мобільні додатки (як-от Viber, WhatsApp).

Якщо здійснюється виклик особи електронною поштою, доцільно дотримуватися таких рекомендацій: 1) використовувати для цього офіційно зареєстровану електронну адресу (на працівника, що здійснює виклик, чи установи або підрозділу, у якій(ому) працює); 2) у налаштуваннях перед відправкою електронного листа поставити галочку у графі «Запит на сповіщення про прочитання»; 3) вкласти електронний варіант повістки через функцію «Вкласти файли»; 4) відповідним чином вказати тему електронного листа, у самому листі обов'язково зазначити необхідність надіслати листа з повідомленням про отримання виклику.

Існують вимоги і до використання технічних засобів, на які буде проводитися відеозапис вручення особи повістки про виклик. По-перше, у налаштуваннях відеозапису попередньо необхідно виставити функцію «Показувати дату і час». По-друге, на відеозаписі повинно бути чітко видно, що вручається саме повістка, її зміст (кому, у якому провадженні тощо). По-третє, на відеозаписі повинна міститися інформація про те, хто саме вручає повістку про виклик. По-четверте, з відеозапису має бути зрозуміло, кому саме вручається повістка, яка реакція і дія цієї особи. За результатами вручення таким способом повістки про виклик доцільно скласти рапорт з обов'язковою інформацією про час і місце вручення повістки, характеристику технічного засобу і носія інформації, назву відеофайлу. Також у такому разі цілком слушною є пропозиція О.М. Сіверського, який пропонує внести низку змін до ст. 136 КПК України, одна з яких така: «У разі відеозапису вручення або зачитування тексту повістки про виклик особи, яка викликається, якщо видно, що така особа відмовилася від отримання повістки або після оголошення про початок зачитування повістки про виклик вчинила інші дії, направлені на уникнення оголошення її тексту повістки (зачинила двері, пішла, здійснила інші дії), у такому разі особа, яка викликається, уважається належно повідомленою за наявності акта та відеозапису вручення повістки» [9, с. 156].

Необхідною умовою застосування приводу є нез'явлення особи на виклик дізнавача, слідчого, прокурора або слідчого судді (суду). А вже за наявності цієї умови можливі два варіанти застосування приводу: 1) якщо особа взагалі не повідомила про причини такого нез'явлення; 2) якщо причина нез'явлення особи на виклик відома, але є неповажною. Рішення про здійснення приводу ухвалюється у формі ухвали слідчого судді (суду), винесеної на підставі клопотання. Застосування приводу не може відбуватися для забезпечення проведення допиту потерпілого, оскільки давати свідчення – це його право, а не обов'язок [10, с. 172]. Оскільки виконання ухвали може бути доручене відповідним, визначеним законом підрозділам Національної поліції й іншим, особі, яка буде її виконувати, також варто заздалегідь з'ясувати питання потреби застосування під час приводу технічних засобів фіксації. Це може стати у пригоді в разі виникнення ситуації, коли особа, до якої застосовується привід, не виконує вимог ухвали про привід, потрібно буде застосувати заходи фізичного впливу. Насамперед перегляд такого відеофайлу дасть можливість наочно побачити та проаналізувати дії особи, її реакцію, а також переконатися в тому, що заходи фізичного впливу, які спрямовані на неї, не

перевищують міри, необхідні для виконання здійснення приводу, і зводяться до мінімального впливу на неї.

Як рекомендації особам, які будуть здійснювати привід та застосовуватимуть технічні засоби, можемо навести таке: 1) у разі застосування технічного засобу осіб, що будуть здійснювати привід, повинно бути не менше двох. Це пов'язано з тим, що вкрай важко вести відеофіксацію і водночас застосовувати заходи фізичного впливу; 2) технічний засіб фіксації варто застосовувати до початку оголошення особі ухвали про привід; 3) особі необхідно повідомити про факт застосування технічного засобу фіксації; 4) після виконання ухвали про привід доцільно скласти рапорт, у якому вказати інформацію про те, коли і щодо кого застосовувався привід, характеристику технічного засобу і носія інформації, інформацію про відеофайл (назва, формат).

Технічні засоби можна застосовувати і під час тимчасового доступу до речей і документів (гл. 15 КПК України), тимчасового вилучення (гл. 16 КПК України) чи арешту майна (гл. 17 КПК України). Якщо більш детально вести мову про тимчасовий доступ до речей і документів, то у ст. 159 КПК України зазначено, що він полягає в наданні стороні кримінального провадження можливості ознайомитися з певними речами і документами, зробити їх копії чи вилучити. Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їхніх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття з них копії інформації без їх вилучення. У ч. 4 ст. 165 КПК України конкретизується, що копії виготовляються з використанням копіювальної техніки, електронних засобів володільця (за його згодою) або копіювальної техніки, електронних засобів особи, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів [1]. Отже, можна констатувати, що під час виконання цього заходу забезпечення кримінального провадження технічні засоби можуть використовуватися уповноваженою на те законом особою як для копіювання, так і для здійснення фіксації перебігу і результатів. Оскільки виконання цього заходу забезпечення є деякою мірою тотожним із проведенням слідчих (розшукових) дій (наприклад, складається протокол, а порядок відібрання біологічних зразків для експертизи однакової), то вважаємо, що цілком правильним для фіксації перебігу і результатів цих заходів забезпечення буде використання положень ст. ст. 104, 105 і 107 КПК України.

Висновки. Не викликає сумнівів твердження, що під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони кримінального провадження повинні подати слідчому судді або суду докази обставин, на які вони посилаються. З огляду на досліджувану нами тематику та поставлену мету, можна констатувати, що результати використання технічних засобів за наведених вище обставин можуть бути: 1) доказами під час ухвалення якогось процесуального рішення (наприклад, кілька відеозаписів про вручення особі повістки під час ухвалення рішення про привід особи); 2) знаряддями для ефективного виконання певного заходу забезпечення (наприклад, під час надсилання електронною поштою повістки про виклик, копіювання документів чи інформації з інформаційних електронних систем); 3) додатками, у яких зафіксовано перебіг та результати виконання заходу забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Бобечко Н.Р. Заходи забезпечення кримінального провадження: процесуальна природа, зміст та обсяг. *Право України*. 2017. № 12. С. 27–38.
3. Пархоменко Я.О. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 196–198.
4. Грицак Х.М. Тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом як захід забезпечення кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2019. 247 с.
5. Фаринник В.І. Заходи забезпечення кримінального провадження у новому кримінальному процесуальному законодавстві: сутність та класифікація. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 133–142.

6. Фірман О.В. Заходи забезпечення кримінального провадження та їх класифікація. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 234–237.
7. Чемерис І.М. Заходи забезпечення у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених із використанням безготівкових операцій : дис. ... докт. філос.: 12.00.09. Харків, 2020. 265 с.
8. Лялюк Є.Д. Загальні правила виклику слідчим, прокурором та судового виклику як заходів забезпечення кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 196–201.
9. Сіверський О.М. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід як захід забезпечення кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 30. Т. 2 С. 154–157.
10. Лялюк Є.Д. Умови, підстави та порядок застосування приводу за неприбуття особи на виклик слідчого, прокурора або судовий виклик. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1 (16). С. 169–173.